

A halmazelmélet alkalmazásának lehetőségei az általános iskolai orosz nyelvtan tanításában

Az általános iskola V. osztályában az orosz nyelvoktatás egyik problematikus pontja annak bemutatása, hogy a főneveknek van nemük, eseteik, számuk. A fogalmak bemutatását nehezíti, hogy a tanyanyagban nem együtt, hanem egymástól távolabb tárgyaljuk ezeket.

Ezt a problémát csökkentette az a tantárgyak közötti koncentráció, amelyet a matematika és az orosz nyelv között létesítettünk. A módszer lényege az, hogy a tanulók matematikai ismereteit logikusan, ugyanakkor, automatikusan használjuk fel a nyelvoktatásban.

Az ötödik osztályos kezdeti, ún. szóbeli szakaszban az élőt jelentő főnevek tanulása közben a következő applikációs képek kerültek fel a táblára: fiú, leány, fiútanuló, leánytanuló, úttörő, úttörőlánya. Feltettük a kérdést:

A tanulók válaszadás során két csoportba helyezték a képeket, így:

(piros)	(zöld)
мальчик	девочка
ученик	ученица
пионер	пионерка

A tanulói kérdések szerkesztése közben ők maguk karikázták be az egyes képcsoportokat, ezzel is felhívták egymás figyelmét arra, hogy a csoportok képzésénél mire kell figyelmüket összpontosítani. A két csoport képzésénél derült ki, hogy a tanulók a matematika órákon megismert halmazokban gondolkodnak: a főneveket jelentésük szerint két, egymástól különböző halmazba csoportosították. Ekkor kezdtük tudatosan használni orosz órákon is a halmazokat. Egyben bevezettem a színes ábrázolást is, akkor még a halmazok gyakorlása céljából, de már a munkafüzet egy későbbi feladatának előkészítéseként.

A gyakorlások során megvizsgáltuk a főnevek jelentését és a tanulók megállapították, hogy a *piros* halmazba tartoznak a hímnemű, a *zöld* halmazba a nőnemű élőlényeket jelentő főnevek. Itt még nem végeztünk nyelvtani elemzéseket, csupán a két halmaz tartalmát tisztáztuk.

A következő lépésben az élettelen főnevek kerültek a táblára:

карандаш, дом,	книга, авторучка
(piros)	(zöld)

A tanulói kérdések így szóltak: Что это?

A válaszadások során a tanulók példásan felismerték, hogy három halmazunk van:

Élőt jelentő
Hímnemű (piros)
Nőnemű (zöld)

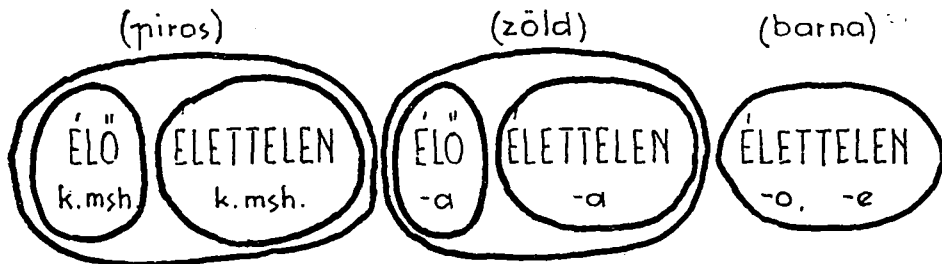
Élettelen jelentő
még nem ismeri a nevét (barna)

A három színű halmazzal már játszani is lehet. Ebben a korban a tanulók még szeretnek játszani, célszerű tehát a tanulás játékos formáját megszervezni. A táblára rendszertelenül felrakott képeket kell a három halmazba elhelyezni; a tanulók nagy biztonsággal helyezték a képeket a megfelelő halmazokba, a feladat helyes megoldása 100 százalékos volt. Itt meg kell jegyezni, hogy a módszer alkalmazása miatt az óra nem vált sem matematikai, sem nyelvészkedő órává, hanem a tantervben előírt beszédképességet segítette elő.

Magasabb fokú kombinatív készségre, ugyanakkor a halmazokkal kapcsolatos ismeretekre támaszkodtam az anyag azon részénél is, ahol az o-ra végződő semleges nemű főneveket tárgyaltuk. Ez a táblán így alakult:

Megvizsgáltuk, melyik halmazokba illenek ezek a főnevek? A kérdés alapján mindkettőbe tartozhatnak, azokon belül az élettelenek halmazába, azonban a végződés alapján az egyikbe sem. Ezek számára barna színnel alkottunk egy új halmazt. Megállapítottuk, hogy az oroszban a főnevek nemcsak úgy tartoznak halmazokba, hogy milyen nemű élőlényt jelentenek, hanem a végződésük is lehet meghatározó, vagy kizáró. Az előbbieket analógiájára már játék volt a halmazokat ennek megfelelően megszerkeszteni a következőképpen:

A módszer alkalmazásával a tanulók számára az ötödik beszélgetés után világszósá vált, hogy milyen nyelvtani alakzatokkal foglalkozunk az orosz nyelv tanulásában. Tudjuk, hogy a tanulók ebben a szakaszban még nem tudnak írni, hiszen a betűket sem ismerik. Szóban gyakoroljuk tehát a halmazokhoz tartozó névmásokat:

(piros)	(zöld)	(barna)
ОН	ОНА	ОНО

A tanulók kérdezik egymást, s így gyakorolják a helyes intonációt. A választ adó tanuló pedig a megfelelő halmazba teszi az illető képet. A szóbeli szakasz lezárásakor a tanulók teljes biztonsággal rendezik a halmazokat, úgyszólván kérdezők, automatikusan használják a nyelvtani ismereteket.

A leckék feldolgozása során ekkor következik a tankönyvben a nemek szerinti csoportosítás. A halmazokkal dolgozó osztályban ez már ismétlésnek számít, nem így a kontroll osztálynak. Ekkor már le tudják írni a névmásokat, amelyeket írásvetítéssel, a megfelelő színekkel vetíték a táblára:

(piros)	(zöld)	(barna)
ОН	ОНА	ОНО

Miután a névmásokat leírták a füzetbe, a táblára rendszertelenül elhelyezett képeket így rendszerezik a füzetben:

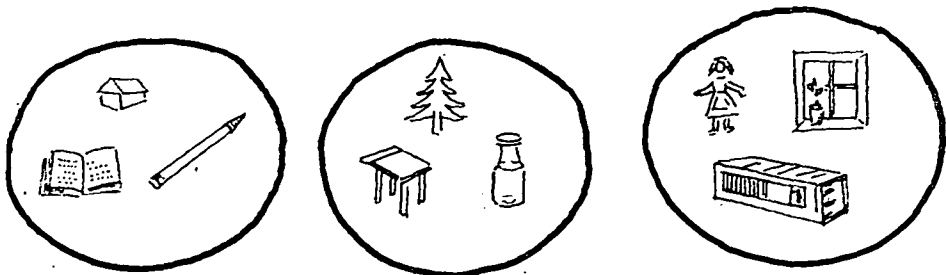

Közben megtanítottam egy dalt, amelyben a **поле** szó a semleges nemű főnevek halmazát egészíti ki.

Ebben a fázisban teljesedik ki minden előnye annak, hogy halmazokkal dolgoztunk eddig. A tanulók tudatában nem válik egymástól függetlenné a *természetes és a nyelvtani nem*, mert ezt már tudat alatt elsajátították, amikor megalkották az új típusú halmazokat.

A félév 7. leckéje előtt ilyen komplex feladatokat is nagy biztonsággal oldanak meg a tanulók:

„Ébbe a rendszerbe valami nem illik bele. Ha a képek hangsorát a megfelelő halmazba teszed, nyelvtani és szótudásod jó.”

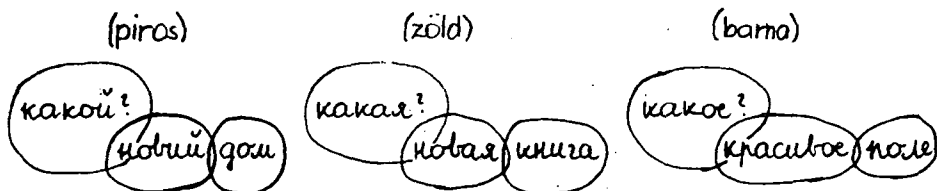
„Most alkoss minden halmaz egy-egy tagjával, majd jelöld számokkal a mondatrészeket! Egy mondatra kérdezz!”

A feladatok helyes, minőségi megoldása bizonyítja, hogy nem volt elvesztegetett energia a halmazok beiktatása a nyelvtan tanításába.

A 7. lecke egy új nyelvtani ismeretet tartalmaz. Meg kell tanulni, hogy az oroszban a melléknév a főnévvel nemben megegyezik. (Hogy számban is megegyezik, azt itt még nem kell gyakorolni.)

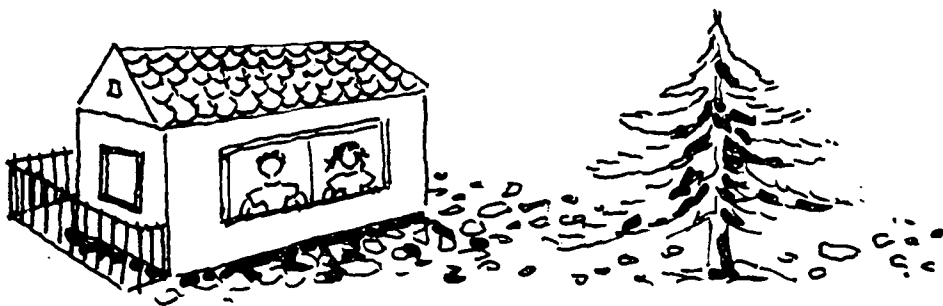
A halmazokkal dolgozó osztályban a melléknév egyeztetés tudatosítása nem okozott nehézséget. A gyakorlás során a szóbeli szakaszban begyakorlott jelzős szerkezeteket helyzetük a táblára, ezeket mondattanilag tudják elemezni kérdésszerkesztéssel:

Питом стоит красивая елка.

A módszer során a színek és halmazok nagy-nagy segítséget nyújtottak. Az elemzések kapcsán egy harmadik tantárggyal, a magyar nyelvtannal is összeköttetésbe kerültünk.

A módszer alkalmazása serkenti a tanulók fantáziáját is, amit az is bizonyít, hogy a gyakorlás során ilyen rajzok születtek:

Egy más képbe helyezve is világosan illusztrálja, hogy a tanuló érti a nyelvet, biztonsággal igazodik el a halmazok között, s egyidejűleg megtanulta az orosz nyelv egyik nehezen érthető szabályát is.

Természetesen a halmazelmélet alkalmazási lehetőségei sokkal szélesebbek, mint a leírt egyetlen módszer. Ebben a formában csak kezdeti lépésként tekinthető, melynek továbbfejlesztése feltétlenül szükséges. A módszer átgondolása után a tanári és tanulói együttműködésben újabb és újabb lehetőségek tárulnak fel, amelyek a matematika és az orosz nyelv még szorosabb koncentrációjára ösztönöznek. A módszer alkalmazásával felébresztettem olyan felismerést is, hogy egyik tantárgy sem öncélú, hanem azok egymást segítik, illetve a tudást több oldalról biztosítják.

Az ismertetett módszer előnyére szolgál az is, hogy biztosítja annak a koncepciónak megvalósulását, hogy a tanulók öntevékenyen, még a tanítási órákon sajátítsák el az új ismereteket.

GONDOS ÉVA

Kaposvár, Zrínyi Ilona Általános Iskola

Eredménymérés a helyesírásban az általános iskola 2. osztályában

I.

„A helyesírás alapfunkciója: az írásbeli gondolatközlés egyértelműségének biztosítása. Ezért van rendkívüli jelentősége az oktatásban.” – írja dr. Orosz Sándor „A helyesírás fejlődése” c. munkájában.

Az alapozást – „a helyes globális szóképek rögzítését megfigyeltetéssel és utánzáson alapuló gyakorlással” – az általános iskola első osztályában kezdjük. Ezen az évfolyamon még nem tanítunk szabályokat, nyelvtani-helyesírási ismereteket. Ezekkel először második osztályban találkozunk a gyerekek. Eleinte csak nyelvünk játékos elemeinek felfedezése, az érdekesek serkentik a gyerekeket gyakorlásra. Később már egészséges becsvágy és helyesírási készségük mérhető fejlődése a motívuma tanulásuknak.

Az alsó tagozat második osztályában tanított nyelvtan-helyesírás témakörökből „A szótagolás és elválasztás” című ebben az évfolyamban kerül legalaposabb feldolgozásra. Kiegészíti a harmadikos anyag (az ígékötős igék elválasztásával).

Azt mondhatom tehát: az elválasztással, szótagolással kapcsolatos ismereteik tudásszintjét a második osztályban nyújtott teljesítmény fogja jellemezni. Erre épül az ötödikes (a hangok és betűk) című témakör.

Ez a tény az indoka annak, hogy a mérőlapot „A szótagolás és elválasztás” című tematikus egységben elért tudásszint mérésére állítottam össze.

Ugyancsak fontos, de az általános iskolai tanulmányok során az előbbinél többször előkerül – más-más szemszögből történő tudatosítással; szabály- és törvényismertetéssel (koncentrikusan bővülő ismeretanyag) – „A szótó és toldalék” c. témakör.

Az alsó tagozat minden osztályában, a felső tagozaton pedig kijelölt témaként – tehát nemcsak folyamatos gyakorlásként – viszonylag magas óraszámokban tárgyalják a toldalékolással kapcsolatos ismeretanyagot.

(5. osztályban: A szó – 18 óra;

Az ige – 32 óra;

6. osztályban: A névszók;

8. osztályban: Szóalkotás – 18 óra.)